

TROUWBELOFTEN

HET LIEFDESLEVEN VAN LIJSJE POULUSSE, EEN MEISJE IN DE 18E EEUW

DE TROUWBELOFTE

Bij de trouwbelofte gaat het om een tussen twee personen uitgesproken belofte met elkaar te zullen trouwen, soms bevestigd met het uitwisselen van een penning, een schriftelijke akte of door bijslaap. Deze trouwbelofte was alleen met wederzijds goedvinden ontbindbaar.

Eenzijdig ging deze ontbinding van de belofte niet. De ene verloofde kon de andere dan voor het gerecht dagen en eisen dat diegene als gevolg van de trouwbelofte veroordeeld zou worden hem of haar te huwen.

Lijsje Poulusse heeft meerdere trouwbeloften uitgesproken, elk op een andere wijze geëindigd.

DE LIEFDES VAN LIJSJE POULUSSE

Lijsbeth Pouwelisdr Boldewijn of Lijsje Poulusse werd op 3 februari 1709 gedoopt in de kerk van Koedijk. Haar ouders waren Poulus Jacobsz Boldewijn en Maartje Jans Kuijper en woonden op het huidige adres Kanaaldijk 173. Haar vader bezat veel land en zal dus boer zijn geweest. Hij leverde daarnaast echter ook hout en spijkers aan het dorpsbestuur voor de verbouw van het huis van de vroedvrouw.

Lijsje had een broer Jan, geboren in 1704 en een zuster Maartje geboren in 1706.

De eerste grote liefde van Lijsje was Jan Pietersz Stammis (die zelf overigens met Stam tekent), boerenzoon, wonende in Koedijk in de banne van Oudkarspel. Zij ontmoetten elkaar op Lieve-Vrouwendag 1731 (= 2 februari) en de aanvankelijke omgang ging al spoedig over in vriendschap, waarna verliefdheid volgde. Na enkele maanden beloofden zij elkaar eeuwige trouw, eerst alleen in woorden, maar al snel daarna gaf Jan zijn Lijsje een gouden dukaat, die zij dankbaar in ontvangst nam en waarmee de wederzijdse trouwbelofte werd bevestigd.

Toen deze situatie ongeveer een half jaar had geduurd, wilde Lijsje de trouwbelofte intrekken en de gouden dukaat aan Jan teruggeven. Jan was het hier echter niet mee eens en weigerde de dukaat terug te nemen en liep boos weg. Lijsbeth achtervolgde hem, gooide hem de dukaat toe en dreigde, dat als hij de munt niet zou oprapen, zij in het water zou springen. Om onheil te voorkomen pakte Jan toen de munt toch maar op.

Een week of twee later ging Jan naar het huis van Lijsje en na een verzoenend gesprek verbonden zij zich weer aan elkaar, een verplichting waarvan zij elkaar officieel nooit meer hebben ontslagen tot

Gouden dukaat uit 1724

Pasen 1736. Toen zei Lijsje hem, dat zij hem wel van de trouwbelofte wilde ontslaan en dat hij wel met een ander mocht trouwen. Jan ging hiermee akkoord.

De tweede grote liefde van Lijsje was Cornelis Koeman, koster en schoolmeester in Zuid-Scharwoude. Zij hadden zich met de trouwbelofte aan elkaar verbonden in het najaar van 1732 en hadden elkaar daarbij beloofd, dat het huwelijk zo spoedig mogelijk en zonder enig uitstel zou worden voltrokken. Maar hoe Cornelis ook aandrong op het huwelijk, Lijsje wist dit steeds weer met allerlei uitvluchten te vertragen en uit te stellen, eerst voor enkele weken en naderhand zelfs voor een heel jaar. Als reden voor dit laatste uitstel gaf zij aan, dat als hij zoveel geduld kon opbrengen, hij daarmee

beweest, dat het zijnerzijds om een standvastige liefde ging en dat hij bijzonder veel genegenheid voor haar koesterde.

Hij ontving enige tijd later echter verontrustende berichten over haar en om te voorkomen dat hij niet verder aan de "lange lijn" werd gehouden en zelfs bespot zou worden, stelde hij haar nog eens voor te trouwen. Toen zij dit ook nu weer wilde uitstellen, besloten zij elkaar toch maar van de trouwbelofte te ontslaan, zodat ieder zijn eigen gang kon gaan.

De derde grote liefde van Lijsje was Joost Claesz (Verwer), op dat moment inwonend knecht bij Pieter Diepsmeer en zoon van Claes Verwer, schoolmeester te Koedijk en Grietje Jans de Groot.

In 1728 had hij Lijsje ontmoet en omgang met haar gekregen. Hierbij kreeg hij zo veel genegenheid voor haar, dat hij zich voor nam te zijner tijd met haar met Christelijke normen en waarden in het huwelijk te treden.

Nadat zij enige tijd in alle minnelijkheid, liefde en vriendelijkheid met elkaar waren omgegaan, deden zij meerdere keren serieuze trouwbeloften aan elkaar, hierbij belovende te zullen trouwen en elkaar nooit te zullen verlaten.

Na het aangaan van deze beloften is de liefde voor elkaar zeker niet verminderd of verflauwd, maar in tegendeel juist groter en standvastiger geworden en zelfs door bijslaping voortgezet en onbreekbaar gemaakt. Uiteindelijk werd de trouwbelofte in het jaar 1732 bevestigd door schenking van enige scheepsschellingen door Lijsje aan Joost en verzocht zij hem weer om bij haar te slapen, zoals geschiedde.

Scheepsschelling West-Friesland uit 1713

Zij had hem vijf scheepsschellingen geschonken. Later had Joost er vier van teruggeven om daarvan in Alkmaar bij een zilversmid twee doosjes te laten maken. Daarna had hij haar nog één van zijn eigen schellingen gegeven voor de kosten van de zilversmid, zodat hij nog één gegeven schelling van haar overhield.

De liefde ging onverminderd verder tot Joost begin 1736, hoorde dat zijn Lijsje ook enige omgang had met Dirck Borsenius. Hij riep haar ter verantwoording, maar zij bleef erbij dat er niets aan de hand was en dat zij hem nog steeds beminde. Als hij haar zou verlaten en zij daarna plotseling stierf, zou hij daar de oorzaak van zijn. Nee, zij zou niemand anders dan hem trouwen.

De vierde grote liefde van Lijsje was toch dezelfde Dirck Dircksz Borsenius, chirurgijn in Koedijk. Hij was de zoon van Dirck Borsenius, in leven chirurgijn te Graft en Maartje Sijmons, sinds 1721 vroedvrouw in Koedijk.

Lijsje en Dirck wilden in het huwelijk treden en in juli 1736 gingen zij in ondertrouw.

Dorpskermis

STUITING VAN DE HUWELIJKSPROCLAMATIES

Dan wordt op 17 juli 1736 door de gerechtsbode Gerrit Diepsmeer de predikant Cornelis van Loenen aangezeggend gedaan, dat de voortgang van de huwelijksafkondigingen wordt gestuit door Joost Claesz. De schending van de trouwbelofte tussen hem en Lijsbeth Pouwelisdr Boldewijn wordt dan voorgelegd aan het schepengerecht van Koedijk om hier een oordeel over te vellen.

GETUIGENVERKLARINGEN À CHARGE

Uit de verklaringen van de door Joost Verwer aangebrachte getuigen blijkt Lijsbeth wel meer avontuurtjes te hebben gehad.

Wouter Dircksz Buijs, wonende te Zuid-Scharwoude, verklaart dat in 1732, tijdens de paasmarkt Lijsbeth Poulusse kermis heeft gevierd in Alkmaar in de Breestraat in gezelschap van hem en Jan Buijs. Na afloop hebben zij Lijsbeth naar haar vaders huis terug gebracht. Wouter Buijs werd door de achterdeur binnengelaten en mocht bij de broer van Lijsbeth, Jan Poulusz Boldewijn slapen, maar Jan Buijs mocht mee door de voordeur, want hij mocht bij Lijsbeth blijven, iets wat hij zich wel liet gevallen. Zij gingen naar de keuken, in welk vertrek ook de ouders van de vrijster sliepen. Vader

vroeg nog wel aan zijn dochter wie zij bij haar had en toen hij hoorde dat dit Jan Buijs was, had hij gezegd dat het goed was en dat het geen kwaad kon.

Toen Jan Buijs in bed lag, was Lijsbeth bij hem in bed gekropen en hadden zij de hele nacht bij elkaar geslapen.

Eveneens in 1732, op de kermis van Zuid-Scharwoude, waren Claas Pietersz Mens en Wouter Dircksz Buijs in gezelschap van Lijsbeth Poulusse aan het feest vieren. Ze hielden dit vol tot de dinsdagmorgen en toen vonden ze dat het tijd werd om even op adem te komen en uit te rusten. Zij begaven zich hiertoe naar de woning van Wouter Buijs en gingen daar in bed liggen. De deurtjes van de bedstede werden dicht gedaan. Kort daarna kwam Lijsbeth Poulusse uit eigen beweging voor de bedstede van de mannen staan en wilde tussen hen in liggen. De mannen hadden hiertegen geen bezwaar, maar de vreugde duurde niet lang. De zuster van Wouter Buijs, die ook thuis was, vond het

Keuken met bedsteden

niet goed en met behulp van een ene Cornelis Pranger werden de drie uit het bed gehaald. Toen de rust weer gekeerd was, kwam Lijsbeth nog eens bij de mannen en kroop er nog eens bij in bed. Overdag werd opnieuw kermis gevierd en zoals dat toen gebruikelijk was gingen de kermisgasten van het ene huis naar het andere en dit tot laat in de avond. Claas Mens en Wouter Buijs zouden Lijsbeth samen van Zuid-Scharwoude met een schuitje naar Koedijk brengen. Claas Mens verloor bij het zoeken naar een schuitje echter zijn schoen en ging stilletjes naar huis. Wouter Buijs, nu zonder zijn vriend, zei dat hij het alleen niet vertrouwde in de nacht door het Ambacht naar Koedijk en trok zich ook terug. Nu van alle gezelschap ontbloot, ging Lijsbeth maar alleen met het schuitje in het donker van Zuid-Scharwoude naar Koedijk.

Ongeveer in 1732 ontmoette Claas Jansz Backer bij het huwelijksfeest van zijn broer Lijsbeth Poulusse. Wanneer zij de kans had, kwam ze steeds bij hem staan en zitten en werd daarbij steeds intiemer waarbij zij uiteindelijk volgens zijn eigen woorden *“sig niet ontsag om telkens met haar hand hem in zijn voorbroek te tasten en te grijpen, door welk continuele minnekozerije eenige wedertiefde bij hem heeft plaats beginnen te krijgen, soo dat hij haar mede na seekere tijd met zijn hand greep op*

een plaats, die de eerbaarheid verbied specifiek en nauwkeuriger te noemen, dan, alsoo sij daartegens niet protesteerde maar zelfs sulcks gantsch aangenaam scheen te sijn, hij getuige van die tijd af aan occasie [mogelijkheid, gelegenheid] heeft gesocht om haar geselschap te vermijden, opdat uijt soodanige conversatie [omgang, gedrag] geen quaad gevolg soude komen". Sindsdien heeft hij haar steeds gemeden.

GETUIGEN À DECHARGE

Verklaringen van de door Lijsbeth Poulusse aangebrachte getuigen:

In juni 1736 kwam Grietje Pieters, wonende te Koedijk, op een zondagmorgen voorbij het huis van Joost Claesz, die voor het raam stond en haar vroeg of zij zo vroeg al naar haar vrijer ging. Hierop antwoordde zij, dat juist hij naar zijn vrijster Lijsje moest gaan en met haar moest trouwen. Hierop had Joost Claesz geantwoord, nee, Lijsje is voor de meester, die moet met haar trouwen. Joost wilde niet meer met 'die hoer' trouwen.

In juli 1736 op de zaterdag voor de zondag van Lijsbeths huwelijksafkondiging met Dirck Dircks Borsenius, kwam Joost Claesz op visite bij Jan Jansz Breeland en Lijsbeth Lammers, man en vrouw, wonende in Alkmaar. Onder het roken van een pijp tabak vertelde Joost dat Lijsbeth zou gaan trouwen met Dirck Borsenius, de chirurgijn in Koedijk. Het echtpaar Breeland vroeg zich af hoe dat kon. Joost was toch verloofd met Lijsbeth? Had hij dan geen ringetje of iets dergelijks van haar gekregen? Hij antwoordde, dat hij niets van haar had en dat hij niet met haar wilde trouwen.

Eveneens in juli 1736 had Crelis Jacobsz de Haas, wonende in Koedijk, Joost Claesz tegen meerdere personen horen zeggen over Lijsbeth, dat hij Joost Claesz "de donder hadde van de hoer" en dat hij haar niet meer wilde.

Ook Jan Gerritsz Klaijburg van Koedijk, komt met een dergelijk verhaal. Lijsje moest maar met de meester trouwen, hij wilde niet meer, hij had er geen vertrouwen meer in.

En dan was er nog de verklaring van Poulus Boldewijn, vader van Lijsbeth. Begin juli 1736, nog voor de afkondiging van het huwelijk kwam Joost Claesz bij hem thuis, Hij vroeg of Joost een pijp met hem wilde roken. Joost wilde dit niet en zei hem dat hij niet helemaal tevreden was over Lijsbeth en dat hij voortaan haar ouderlijk huis wel zou mijden. Op de vraag of zij nog verloofd waren, antwoordde hij, nee, zij waren niet meer met elkaar verloofd. Hierna liep hij weg.

Lijsbeth Poulis Boldewijn contra Joost Claesz - 1736

DE RECHTZITTING

Joost Claesz stelde dat Lijsbeth Poulusse Boldewijn en hij trouwbeloften aan elkaar hadden gegeven en dat zij dus verplicht was met hem te trouwen. Hij eiste dan ook dat zij met hem in het huwelijk

zou treden en te handelen als eerlijke en ordentelijke vrouw voor haar man volgens de Goddelijke en burgerlijke wetten, zoals ook hij zou doen voor haar.

Lijsbeth ontkende trouwbeloften te hebben ontvangen of te hebben gegeven. Het verhaal van de scheepschellingen was een fabeltje en van bijslaping was geen enkele sprake geweest, nee, dat was een onheuse en heel oneerlijke bewering.

Bovendien verzette zij zich tegen de onbeschaamde, onwaarachtige en zelfs verfoeilijke beweringen van de getuigen. Hier was helemaal niets van waar.

Joost vindt dat Lijsbeth zich met deze verklaring alleen maar probeert te zuiveren voor haar gedrag tegenover de wereld, maar hij blijft bij zijn eis.

Op 23 augustus 1736 wordt in het vonnis van het gerecht in Koedijk Joost Claesz in het gelijk gesteld

HOGER BEROEP

Lijsbeth Poulusse Boldewijn gaat in hoger beroep tegen deze uitspraak bij de Hoge Vierschaar van de Nieuwburgen of de Hove van Holland.

Op 21 december 1736 volgt de uitspraak van het Hof. De uitspraak van het schepenengerecht van Koedijk wordt vernietigd en de eis van Joost Claesz wordt verworpen. Bovendien wordt hij veroordeeld tot betaling van de kosten van het proces.

Joost Claesz legde zich niet neer bij deze uitspraak. Zijn raadslieden sturen een rekest naar de Hoge Raad. Maar in april 1737 wordt hij ook hier niet in het gelijk gesteld en het huwelijk van Lijsbeth en Dirck Borsenius kan daarna gewoon doorgaan.

28 april: Dirck Dircksz Borsenius: j. m. 1. bijde
Lijsbeth Paulusden Boldewijn: j. d. 4.

Trouwboek Koedijk 1737

HET HUWELIJK

Dirck Dircksz Borsenius gaat op 28 april 1737 in ondertrouw met Lijsbeth Poulusse Boldewijn en zij trouwen in de kerk van Koedijk.

Zij krijgen een dochtertje Maartje, dat op 2 maart 1738 in Koedijk wordt gedoopt. Lijsje overlijdt echter kort hierna op 14 maart 1738 en het dochtertje op 3 juni 1738.

Dirck Borsenius hertrouwt in 1742 met Trijntje Bastiaans Schager.

Cor Visser

Bronnen: ORA Koedijk, ONA Alkmaar en Zuid-Scharwoude